

DOI: [https://doi.org/10.18524/2410-2601.2021.1\(35\).246720](https://doi.org/10.18524/2410-2601.2021.1(35).246720)

УДК 171:177:130.2(045)

Марія Рогожа

«ЗАСІБ МАКРОПУЛОСА» І РОЗМИСЛИ ПРО ДОВГОЛІТТЯ І СЕНС ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ

У статті твір Карела Чапека «Засіб Макропулоса» розглядається у контексті ідейних пошуків доби свого створення, зокрема теорії І. І. Мечникова щодо довголіття та питань про сенс життя, які в ній піднімаються. Проводиться порівняльний аналіз ідейних змістів щодо довголіття і сенсу людського життя, представленого у п'єсі К. Чапека та у пенталогії Бернарда Шоу «Назад до Мафусаїла». Також показуються модуси актуалізації цієї проблематики в сучасній культурі.

Ключові слова: К. Чапек, Б. Шоу, І. І. Мечников, сенс життя, довголіття.

Вступ. У М. М. Бахтіна у відомому нарисі «Відповідь на питання редакції “Нового мира”» (1970) є теза про те, що твір літератури, входячи у великий час культури, набуває нових сенсів, про які не думав автор, представляючи своє творіння публіці. З одного боку, у великому часі культури інтенсивність і повнота буття твору літератури вказує на неминущість проблематики, в ньому піднятої, актуальність цінностей, акумульованих в ньому автором і розкритих повною мірою у наступні після створення епохи. «У процесі свого посмертного життя вони [твори літератури] збагачуються новими значеннями, новими сенсами; ці твори ніби переростають те, чим вони були в добу свого створення» [Бахтин 2002: 454]. З іншого боку, подальше інтенсивне життя твору свідчить про те, що у тексті вже було закладено сенси, які не розглядав ні сам автор, ні публіка, для якої він писав. «Смислові явища можуть існувати у прихованому вигляді, потенційно, і розкриватися лише у сприятливих для цього розкриття смислових культурних контекстах наступних епох» [Бахтин 2002: 454]. Проти чого виступає Бахтін, так це проти того, щоб замикаати твір в добу його створення, не враховуючи не тільки його долю у майбутті, але і не пов'язуючи з минулим. Адже твір сягає своїм корінням в далеке минуле. «Великі твори літератури готуються віками, в епоху ж їх створення знімаються лише зрілі плоди тривалого і складного процесу дозрівання» [Бахтин 2002: 454].

Залишаючи поза обговоренням «величність» п'єси чеського письменника К. Чапека «Засіб Макропулоса» (1922), мета статті полягає у визначенні ідейного (філософського) підґрунтя цього твору та актуальності піднятої в ньому ціннісної проблематики як в контексті ідейних пошуків доби створення, так і для сучасної культури.

Основна частина. Фабула п'єси виглядає наступним чином: на початку XVII ст. імператор Рудольф II, шукаючи засіб омолодження, змушує

придворного лікаря Макропулоса випробувати приготовлене зілля на його юній доньці, головній героїні п'єси. Приймаючи зілля, дівчина отримує додаткові триста років життя. І на початку XX ст., коли й відбувається дія у п'єсі, засіб перестає діяти, і героїня, яку на той час звали Емілія Марті, докладає зусиль відшукати рецепт.

Чапек у передмові зазначає, що поштовхом до написання стала теорія І. І. Мечникова про старіння як інтоксикацію організму [Чапек 1958: 187]. Варто детальніше зупинитися на теорії Мечникова, щоб побачити ідейне підґрунтя п'єси. Відомий біолог, один із засновників науки геронтології, Мечников наприкінці свого життя присвятив ряд праць проблемам довголіття. Як часто трапляється з талановитими людьми, розгляд спеціально наукових питань він поєднував з філософськими, ціннісно місткими роздумами. Зокрема, в «Етюдах про природу людини» (1903) і «Етюдах оптимізму» (1907) на раціоналістичних, позитивістських (у широкому, не спеціальному значенні терміну) засадах він піднімає в широкому історичному діапазоні теми тривалості і сенсу людського життя, старіння і смерті.

Початок XX ст. – доба повсюдного оптимізму щодо загального прогресу людства. Закладена в Просвітництві ідея вивільнення людини з-під різного роду пут задля розвитку з опертям на власні спроможності все століття надавала оптимізм наочними прикладами ефективних реформ у різних галузях суспільної життєдіяльності. Досягнення в науці давали підстави сподіватися і на прогрес щодо людської природи. Саме в цьому контексті й слід сприймати появу етюдів Мечникова. До Першої світової війни було ще майже десятиліття. А як показав Е. Хобсбаум, навіть «здійснюючи фатальні кроки (державні мужі – М. Р.) не вірили, що тим самим починають світову війну... Протиники війни також не могли повірити, що катастрофа, яку вони вже давно передбачали, раптом обрушилась на їхні голови» [Хобсбаум 1999: 437]. Не останньою причиною такої налаштованості була безпечна обстановка в Європі протягом декількох десятиліть і загальна налаштованість на прогрес і певного роду віра в краху природу людини.

Тому цілком в руслі загального умонастрою доби Мечников зазначає, що наука, позбавляючи людину страждань, дає їй можливість бути щасливою. «Наука може й повинна в майбутньому дарувати людям щасливе існування. ...Коли наука забезпечить людству нормальний цикл життя, коли люди забудуть більшість хвороб... тоді на перший план ще більше, ніж тепер, виступить шукання задоволення найвищих потреб душевного життя [Мечников 1988: 10].

У такому контексті Мечников і вказує, що «мета людського існування полягає у проходженні нормального циклу життя, що приводить до втрати

життєвого інстинкту і до безболісної старості, що примирює зі смертю» [Мечников 1923: XXVI]. За Мечниковим, нормальний цикл життя – це сто – сто двадцять і більше років, а передчасна смерть є хворобою, що потребує лікування. Тому, з одного боку, Мечников активно виступає за подовження нормального життя людини за допомогою наукових методів, «гігієни і медицини». З іншого боку, він активно переймається питаннями соціального улаштування світу, де життя людини триватиме довше, ніж зазвичай. «Якщо подовження нормального життя, тобто набагато довшого, ніж нинішнє, буде сприяти... у найвіддаленішому майбутньому перенаселенню на земній кулі, то з ним прийдеться боротися пониженням народжуваності» [Мечников 1923: 129]. Оскільки життя триватиме довше, люди мають побороти егоїзм і пристати на практику обмеження народжуваності, відмовитися від особистої свободи в ім'я солідарності зі старшими поколіннями. Літні люди в такому майбутньому зможуть виконувати ролі радників і суддів через їх велике знання життя.

Мечников звертається до вивчення людської природи як основи моральності і пропонує змінювати її відповідно до ідеалу «ортобіозу, тобто у розвитку людини з метою досягти довгої, діяльної і бадьорої старості, що призводить у підсумку до розвитку відчуття насиченості життям і до бажання смерті» [Мечников 1988: 271]. У дусі просвітницького оптимізму Мечников пропонує управляти прикладною моральністю компетентним особам [Мечников 1988: 272].

Ідеї Мечникова справили на сучасників неабиякий вплив. Про це свідчить і пенталогія ірландського письменника Б. Шоу «Назад до Мафусаїла» (1918–1920), в якій піднімаються проблеми, що наразі знаходяться у центрі нашої уваги. Необхідно окреслити концептуальні ідеї твору Б. Шоу, оскільки К. Чапек у передмові до «Засобу Макропулоса» згадує його і намагається дистанціюватися від нього, заявляючи, що на час написання своєї п'єси не читав його тексту, а задум з'явився під впливом теорії Мечникова.

З-поміж великої кількості філософських тем, піднятих у пенталогії, філософських традицій, які в ній інколи переплітаються, інколи зіштовхуються, тема тривалості людського життя нерозривно пов'язана у Б. Шоу з його осмисленістю і насиченістю. Не зважаючи на численну літературознавчу і філософську критику цього твору, висвітлення якої виходить за рамки обговорюваної тут проблематики, виокремимо ті ідеї, які прямо стосуються предмету нашого дослідження. Хоча у творі згадуються ідеї Мечникова безпосередньо щодо користі кисломолочної продукції для здоров'я і довголіття (на чому той наполягав з точки зору гігієни і медицини), сама композиція твору Шоу просякнута соціальними

та моральними ідеями Мечникова, вони є організуючими для всього твору.

«Повернення до Мафусаїла» складно назвати власне п'єсою, оскільки композиційно – це п'ять автономних п'єс, які поєднані ціннісними змістами тривалості людського життя. У першій частині, в якій зображені перші люди в раю, йдеться про те, що первісне безсмертя обмежується вольовим рішенням людини покласти межю свого життя, обравши день своєї смерті і підпорядкувавши собі майбутнє. Адам промовляє: «Я проживу тисячу років, а потім більше не витримаю, помру і знайду спокій» [Шоу 1980: 80]. Безсмертне життя – беззмислове, безкінечне в своїй монотонності і безглузді, тому Адам і поклав йому край, одразу надавши йому сенс і призначення.

Якщо для Адама важливо обмежити безкінечність безсмертя, щоб надати сенс існуванню, то для його сина Каїна кращим є зменшення кількості років життя задля його інтенсивності, насиченості гострими відчуттями і різноманітними подіями. Він дорікає батькові, що той прирік себе і Єву на тисячоліття одноманітної праці, позбавивши себе яскравих барв життя. Завершується частина пророчими словами Єви, що більшість їх з Адамом онуків помирає раніше, ніж навчаються жити, а вкорочуючи життя, вони прирікають себе на копання землі, битви, вбивства і смерті [Шоу 1980: 95]. Йдеться про те, що, знехтувавши тисячоліттям сумлінної праці і простих радостей життя, нащадки Адама розміняли довголіття на коротке і насичене гострими відчуттями життя.

Другу частину пенталогії Шоу розгортає в сучасній йому Англії, де двоє братів Барнабас, священник у відставці Френклін і вчений біолог Конрад, пропонують нове «Євангеліє». У розмові у вузькому колі вони окреслюють своє вчення як «благую вість», засновану на досягненнях науки і оновленій релігії. Вони спрогнозували можливість людині жити триста років. Френклін промовляє: «Ми можемо нав'язати людям думку, що довголіттю заважає лише одне – їхня власна готовність померти перед тим, як вони здійснять справу свого життя... Ми не знаємо, де, коли і з ким це відбудеться. Не виключено, що першим довгожителем стане хтось з присутніх» [Шоу 1980: 143].

І справді, у частині третій події розгортаються у 2170 р., коли двоє з тих, хто був присутній на розмові з братами Барнабас, наближаються віком до трьохсот років. Вимушені змінювати місце проживання й імена (як і героїня Чапека Емілія Марті) вони виділяються рівнем свого духовного розвитку з-поміж інших людей, середній вік яких – сімдесят вісім років. Тут Шоу зображує суспільство, в якому люди починають працювати з трьох років, виконуючи посильну роботу, з тринадцяти років їхня праця починає самоокуповуватися, а у тридцять п'ять вони виходять на пенсію по старості

й живуть до сімдесяти восьми на своє задоволення. Вперше Шоу у цій частині твору вводить тремтливую тональність стомленості довгожителів від легковажності, невдячності, пустого оптимізму «короткожителів», вустами догожителів засуджує «нерозумність, незрілість і примітивна тваринність, так властиві людині в перші сто років життя» [Шоу 1980: 180].

У частині четвертій, дії якої відбуваються у 3000 р. н. е., тональність стомленості довгожителів, які населяють до того часу всю територію Британських островів, змінюється. Тепер вони регулюють, дозують контакти з короткожителами. Короткожителі, бундючні сноби і веселуни, фарисеї і кмітливці, рівно не можуть знайти спільної мови з прагматичними, скупими на слова й емоції, упевненими в собі довгожителами. Останні ж виношують думки щодо знищення короткожителів через повне неспівпадіння їхніх ціннісних установок.

Відстороненість довгожителів, їх зневажливе ставлення до короткожителів провокує у читачів як мінімум нерозуміння авторського задуму, яке лише посилюється в останній частині, де Шоу переносить події у 31920 р. н. е., коли довгожителі заволоділи планетою, живучи по тисячі років. Вони почали регулювати народжуваність і розмножувати людей шляхом яйцекладу, як-от з яйця народжується особина за рівнем свого фізіологічного розвитку маючи вік сімнадцяти років, спроможна до зв'язної мови і осмисленої діяльності. За чотири роки життя вона проходить процес соціогенезу, звільняється від чуттєвості, яка вважається прерогативою молодого віку, і досягає зрілості. Далі вона вступає у доросле життя довгожителів («древніх») з їх радіщами і мріями про звільнення від тілесної оболонки і вивільнення сфери духу. Ці істоти мало схожі на сучасних нам людей своєю нелюдською відстороненістю, незворушністю духу.

Хоча залишається незрозумілим, чому Шоу виводить довгожителів такими несимпатичними, він у своїй пенталогії послідовно проводить думку про можливість довголіття силою людської волі та розуму (науки) і показує, як ця ідея знаходить втілення у практиці людської життєдіяльності через помилки, відступи і перекося у сприйнятті і впровадженні.

Чапек у передмові до своєї п'єси говорить, що певні чутки про пенталогію Шоу дають йому змогу стверджувати, що його твір за тональністю інший. Якщо у Шоу Чапек убачає «можливості жити кілька сот років... ідеальний стан людства, дещо на кшталт майбутнього раю на землі» [Чапек 1958: 187], то сам він вважає довголіття «станом не тільки не ідеальним, але навіть не бажаним» [Чапек 1958: 187]. Він виступає проти проекту довголіття, який Мечников окреслив з наукової і почасти філософської точок зору, а Шоу – з літературної і з претензією на певну філософічність (як видається, це скоріше переобтяженість мудруванням).

Але якщо уважніше придивитися до довгожителів Шоу, вони висловлюють думки, під якими могла би підписатися Емілія Марті, героїня Чапека.

Як і довгожителі Шоу, Емілія Марті страждає від пересиченості життям, що через край виплескується у світовідношенні героїні: «О, якби ти знав... Якби ти знав, які смішні ви, люди. Якби ти знав, як я втомилася! Як мені все набридло. О, якби ти знав» [Чапек 1958: 232]. Вона, як і герої Шоу, страждає від суєтності та пристрастей короткожителів. Але на відміну від довгожителів Емілія вважає довголіття нестерпним: «Неможна, непотрібно людині жити так довго!... Це нестерпно. До ста, до ста тридцяти років ще можна витримати, але потім... починаєш розуміти, що... потім душа вмирає. Потім вже неможливо ні у що вірити. Ні у що» [Чапек 1958: 266].

Отже, сто двадцять років – це певна межа. Мечников визначав цей вік як нормальну тривалість життя. Шоу вустами довгожителів ХХІІ ст. роз'яснює, що перші сто років вони витрачають на духовне й інтелектуальне дорослішання, а «справжнє життя починається... у сто двадцять років» [Шоу 1980: 184]. А Чапек цей час віддав на максимально стерпне життя, далі за яким – байдужість і нудьга вічності. Емілія Марті говорить, що після ста двадцяти років «нічого, нічого не відбувається. Якщо зараз почнеться стрілянина, землетрус, світопреставлення чи ще казна що, все рівно нічого не відбудеться. І зі мною нічого не відбудеться. Ось ви тут, а я десь далеко, далеко... За триста років...» [Чапек 1958: 266]. Після ста тридцяти років життя майбутнє сприймається як вічність, де все перебуває в стагнації, і людина до всього байдужає.

Довголіття в триста років притуплює яскравість життя, його людські радості і прикрощі, зрештою виводить поза межі добра і зла. Емілія Марті констатує, що за цей час «все остогидне. Остогидне бути хорошим і бути поганим... І тоді ти почнеш розуміти, що, власне, немає нічого... Ні гріха, ні страждань, ні прихильностей, взагалі нічого» [Чапек 1958: 267].

Примітно, що про байдужість веде мову і Френклін Барнабас, ідеолог довголіття у Шоу. Коли гість Френкліна, політик Лубін, його питає про те, чи збереже його донька свою привабливість на триста років, той відповідає: «Чи це так вже важливо? Невже ви думаєте, що найневиправніша кокетка в силах кокетувати три століття поспіль? Не пройде і половини цього терміну, як ми вже перестанемо помічати, з ким говоримо – з чоловіком чи жінкою» [Шоу 1980: 145]. Коли людина живе так довго, вона втрачає інтерес до чуттєвої сторони життя. Найвиразніше це показує Шоу в останній частині свого твору, коли древні люди втрачають не лише свою чуттєвість, у них зникають і статеві відмінності.

Байдужість до життя й до чуттєвого його боку, інакше, але зумовлює і

байдужість до його продовження в дітях. Емілія Марті заявляє, що ніколи не відстежувала долю своїх дітей. Судовий процес щодо спадку сина привернув її увагу тільки тому, що зустріч з претендентами на спадщину давала їй можливість повернути собі рукопис з рецептом довголіття. Так само і у Шоу довгожитель Архієпископ у XXII ст. заявляє, що на щастя у нього дітей не було, а за все життя у нього з'явилося «вірогідно, вже три – чотири мільйони родичів», з якими він «перестав підтримувати родинні зв'язки» [Шоу 1980: 167].

Дотично до обговорюваних проблем є і тема довговічності шлюбу. Архієпископ в традиціях англійської церкви зазначає, що був одружений один раз, оскільки «неможна давати обітницю бути вірним до смерті, коли її доводиться чекати триста років» [Шоу 1980: 172]. Слід додати, що його дружина померла, коли їм обом не було і сімдесяти років, і таку його позицію можна розуміти як дотримання чесноти вірності пам'яті коханої дружини.

Натомість Емілія Марті у Чапека категорично говорить про неможливість кохання після ста тридцяти років життя. «Неможливо любити триста років. Неможливо мати надію, творити... триста років поспіль. Цього ніхто не витримає» [Чапек 1958: 267]. А адвокат Коленатий у пориві дискусії вигукує: «Ніхто не захоче одружуватися на триста років» [Чапек 1958: 261].

Якщо досі ми висвітлювали особистісні аспекти довголіття, то в дискусії, в якій адвокат Коленатий висловлює наведені вище слова, спливають його соціальні аспекти. Дискусія відбувається наприкінці п'єси, коли герої збираються в готельному номері Емілії Марті, і поки вона вбирається на розмову, обговорюють плани можливих дій з рецептом, який тримає господаря номера. Адвокат Коленатий пропонує відібрати рецепт у Емілії обманним шляхом. Нащадок Емілії Грегор намагається залишити рецепт у родині для приватного користування. Натомість архіваріус Вітек і пізніше Ярослав Прус починають мріяти про суспільне улаштування, опинись рецепт в їхніх руках. Вони пропонують різні варіанти автократій довгожителів, в першому випадку – егалітарне суспільство, в другому – аристократію довговічності.

Вітек запропонував проект ідеального суспільства, в якому людина може жити триста років. Перші п'ятдесят років свого життя людина буде дорослішати, наступні п'ятдесят – «пізнавати світ і побачити все, що в ньому є. Сто років з користю працювати на спільне благо. І ще сто, все пізнавши, жити мудро, правити, вчити, показувати приклад» [Чапек 1958: 260]. Тут ніби оживає світ, спроектований Мечниковим, лише розрахований не на сто двадцять, а на триста років людського життя. Більше того, Вітек мріє про те, що продовження людського життя позбавить суспільство від ганебних практик боротьби за існування, військових конфліктів, очистить людську

природу від страху і егоїзму. І люди стануть шляхетними, незалежними, справжніми синами Божими. Адвокат Коленатий вважає, що такий устрій зруйнує суспільство, яке традиційно орієнтоване на короткостроковість життя. У довготривалій перспективі зазнають незворотних змін договори, пенсії, страхування, спадщина, вже згадуваний шлюб – чинники, розраховані на тривалість життя середньостатистичної людини. А Гаук, старий джентльмен, в молодості коханець Емілії Марті, пропонує продавати додаткові, після трьохсот, роки порціями, для того щоб продовжити можливості насолоджуватися життям.

Натомість Прус пропонує за допомогою рецепта влаштувати аристократію довговічності. Аристократами, на його думку, є життєздатні люди дії, незамінні, вожді, творці. Вони мають передавати життя і владу з рук в руки тим, кого будуть для цього обирати самі. Це свого роду деспотія обраних, влада розуму, знання і творчої міцці. «Це була б династія хазяїв життя. Династія, незалежна від цивілізованого зброду» [Чапек 1958: 263]. Така узурпація влади, без похибки на довголіття, пізніше у XX ст. буде неухильно тяжіти до тоталітарних вирішень, які, як зазначала Г. Арендт, буде завжди спокуса використати для розв'язання соціального питання [Арендт 1996: 595–596].

Як здається, сам Чапек стоїть на позиції, яку проговорює Емілія Марті щодо втомленості. А різні варіанти автократичних суспільств, реалізувати які пропонують зрілі, освічені люди, коли у них з'являється перша ж нагода отримати владу над іншими за допомогою рецепту, дають змогу Чапеку показати пастки суспільного розвитку на підставі регуляції/ розподілу років життя людини. І безальтернативність кожного з проектів однаково похмура і сіра, як завжди і виглядають соціалістичні утопії. Можливо, відсутність яскравих барв життя в останніх частинах пенталогії Шоу зумовлена соціалістичним колоритом, прихильником якого був видатний ірландець.

Свою позицію Чапек вважав не песимізмом, а оптимізмом, якщо під останнім розуміти пошуки добра в реальному світі. Тому у фіналі п'єси Емілія Марті, яка, як і всі інші люди, боїться смерті, після своєї сповіді на судилищі віддає рецепт молодій дівчині Кристині. А та мовчки спалює його у полум'ї свічки. І коли спочатку більшість учасників сцени намагаються її відмовити і завадити її наміру, Емілія Марті говорить, щоб всі залишили дівчину в спокої. І її позиція зрозуміла – вона приймає вибір Кристини, як і решта героїв п'єси. Остання репліка кожного тією чи іншою мірою відбиває прийняття знищення рецепту, старші приречено, молоді – з полегшенням. Оптимістичний пафос Чапека полягає в тому, щоб жити тут і зараз, і у житті з його хворобами, нуждою і тяжкою працею убачати цінність. Словами Емілії Марті Чапек зазначає, що для людини в нашому житті все має певну

ціну, тому що за людський короткий вік ніхто не встигає ним насолодитися. І люди у все вірять – «у любов, у себе, у чесноту, у прогрес, у людство» [Чапек 1958: 266–267].

Примітно, що в сучасному світі актуалізація п'єси К. Чапека відбувається із смисловими змінами. Питанням звісно є, чи можна вважати сучасною радянську екранізацію п'єси – музичний фільм Є. Гінзбурга «Рецепт її молодості» (1983). Фінал фільму відрізняється від задуму Чапека – всі учасники дискусії в готельному номері Емілії Марті перебилися, вихоплюючи один в одного рецепт, допоки не дізналися, що Гаук його з'їв. І ця звістка залишає всіх у розпачі. Фактично, фільм показує, що кожен з героїв переступить через все задля довголіття, і зникнення рецепту означає для них не просто смерть в майбутньому, але й повну руйнацію планів, особливо для довгожителів (Емілії Марті та її приятеля Бомбіто).

Ще один варіант сучасного прочитання п'єси Чапека пропонує автор популяризаторської книги з філософії Дж. Баджині. Він розглядає «кейс» «Приговореної до життя», в якому переказує історію за мотивами п'єси Чапека (про яку дізнався з книги Б. Вільямса «Проблеми особистості»). Аналізуючи історію, Баджині слушно міркує про те, що «смерть потрібна нам для того, щоб надати нашому життю форму і зміст» [Баджині 2007: 64]. І тому, коли ми опиняємося перед можливістю подовжити життя, ми воліємо відтермінувати свої плани і задуми, допоки маємо час. Баджині зазначає: «Взяти, наприклад, феномен середньої молоді. Декілька поколінь тому переважна більшість людей одружувалися і заводили дітей, коли їм було за двадцять років чи ще раніше. Сьогодні, маючи більше грошей і надію на триваліше життя, а також можливість завести дітей у більш пізньому віці, все більше і більше людей насолоджуються свого роду продовженою юністю, тоді, коли їм вже перевалює за тридцять. Порівняно з попереднім поколінням в міру забезпечення середня молодь щосили мандрує світом і отримує більше вражень від життя» [Баджині 2007: 64]. Людина обмежена часом життя, навіть якщо воно подовжене в сучасному світі. Вона прагне виконати заплановане нею і чи задане суспільними зразками і очікуваннями, розраховуючи на час середньої тривалості життя. Вона має інтерес і буде плани. Але коли попереду вічність (а як показала Емілія Марті, триста років – це майже вічність), то втрачає сенс поняття повноцінного використання часу. Сенс не в кількості років для життя, а в їх наповненості змістами і бажанні повноцінно їх використовувати. «Коли в нас не буде підстав брати від життя все, то чи не перетвориться існування в нищий і беззмістовний тягар» [Баджині 2007: 64].

Висновок. П'єса Чапека «Засіб Макропулоса» вже зайняла своє місце у великому часі культури. Вона зростала на актуальних для доби свого

створення сенсах наукового і філософського дискурсів, стала в ряд драматичних творів, в яких знайшли художнє втілення проблеми довголіття і сенсу життя, з цим пов'язаного, та задала неминущі питання, на які намагається відповісти і наша сучасна культура.

Список використаної літератури

- Арендт, Х. (1996) *Истоки тоталитаризма*. Пер. с англ. И. В. Борисовой, Ю. А. Кимелева, А. Д. Ковалева, Ю. Б. Мишкенене, Л. А. Седова. Москва: ЦентрКом, 672 с.
- Баджини, Дж. (2007) *Свинья, которая хотела, чтобы ее съели. Занимательные философские загадки*; пер. с англ. О. С. Епимахова. Москва: РИПОЛ классик, 304 с.
- Бахтин, М. М. (2002) *Ответ на вопрос редакции «Нового мира»*, в: *Бахтин, М. М. Собрание сочинений в 7 т.* Т. 6. Москва: Русские словари; Языки славянской культуры, сс. 451–457.
- Мечников, И. И. (1988) *Этюды оптимизма*. Москва: Главная редакция литературы на иностранных языках издательства «Наука», 328 с.
- Мечников, И. И. (1923) *Этюды о природе человека*. Изд. 6. Москва – Петроград: Государственное издательство, 238 с.
- Хобсбаум, Э. (1999) *Век империи 1875–1914*. Пер. с англ. Е. С. Юрченко, В. П. Белоножко. Ростов-на-Дону: Феникс, 512 с.
- Чапек, К. (1958) *Средство Макропулоса*. Пер. с чешск. Т. Аксель, в: *Чапек, К. Сочинения*. Т. 3. Пьесы. Москва: Государственное издательство художественной литературы, сс. 185–270.
- Шоу, Б. (1980) *Назад к Мафусаилу*. Пер. с англ., в: *Шоу, Б. Полное собрание пьес в шести томах*. Т. 5. Ленинград: Искусство, сс. 5–308.

Мария Рогожа

«СРЕДСТВО МАКРОПУЛОСА» И РАЗМЫШЛЕНИЯ О ДОЛГОЛЕТИИ И СМЫСЛЕ ЖИЗНИ

В статье произведение Карела Чапека «Средство Макропулоса» рассматривается в контексте идейных поисков эпохи своего создания, в частности теории И. И. Мечникова о долголетию и вопросов о смысле жизни, которые были тогда подняты. Проводится сравнительный анализ идейного содержания по вопросам долголетия и смысла человеческой жизни, представленного в пьесе Чапека и пенталогии Бернарда Шоу «Назад к Мафусаилу». Также показываются модусы актуализации этой проблематики в современной культуре.

Ключевые слова: К. Чапек, Б. Шоу, И. И. Мечников, смысл жизни, долголетие.

Mariya Rohozha

«THE MAKROPULOSAFFAIR» AND THE THINKING ABOUT
LONGEVITY AND THE SENSE OF LIFE

The paper deals with the play, written by the Czech writer Karel Čapek «The Makropulos Affair». The play is analyzed in the context of philosophical search of the time of its emergence. Particularly, I. I. Mechnikov's essays concerning longevity and accompanying it the sense of life matters are observed in the paper. Also, the author makes the comparative analysis of the ideas, represented by the K. Čapek's play and by the Irish dramatist George Bernard Shaw's theatrical work «Back to Methuselah», in which the ideas of longevity and the sense of life were raised. These works were published almost simultaneously, and both authors were influenced by Mechnikov's views. The points of contact and differences in authors' positions are observed. The paper represents modi of actualization of longevity and the sense of life issues in the contemporary culture by the examples of the musical «The Recipe of her Youth» and the case study from the Julian Baggini's popular philosophy guide «The Pig that Want to Be Eaten». We can agree with the Baggini's idea that the sense of life is not defined by the numbers of years, but by their fullness with contents and the desire to use them in full.

Keywords: K. Čapek, G. B. Shaw, I. I. Mechnikov, sense of life, longevity.

References

- Arendt, H. (1996) *Istoki totalitarizma* [The Origins of Totalitarianism]. Moskva, CentrKom, 672 p.
- Baggini, J. (2007) *Svinja, kotoraja hotela, chtoby ee syeli. Zanimatelnye filosofskie zagadki* [The Pig that Want to Be Eaten]. Moskva, RIPOLklassik, 304 p.
- Bakhtin, M. M. (2002) *Otvety na vopros redakcii «Novogo mira»* [Response to a question from the Novy Mir editorial staff], in: *Bakhtin, M. M. Sobranie sochinenij v 7 t.* T. 6. Moskva, Russkie slovari; Jazyki slavjanskoj kultury, pp. 451–457.
- Mechnikov, I. I. (1988) *Etjudy optimizma* [The Prolongation of Life: Optimistic Studies]. Moskva, Glavnaja redakcija literatury na inostrannyh jazykah izdatelstva «Nauka», 328 p.
- Mechnikov, I. I. (1923) *Etjudy o prirode cheloveka* [The Nature of Man: Studies in Optimistic Philosophy]. Izd. 6. Moskva–Petrograd, Gosudarstvennoe izdatel'stvo, 238 p.
- Hobsbawm, E. (1999) *Vek imperii 1875–1914*. [The Age of Empire 1875–1914]. Rostov-na-Donu, Feniks, 512 c.

- Čapek, K. (1958) *Sredstvo Makropulosa* [The Makropulos Affair], in: *Čapek, K. Sochinenija*. T.3. Piesy. Moskva, Gosudarstvennoe izdatelstvo hudozhestvennoj literatury, pp. 185–270.
- Shaw, B. (1980) *Nazad k Mafusailu* [Back to Methuselah]. in: *Shaw, B. Polnoe sobranie pies v shesti tomah*. T. 5. Leningrad, Iskusstvo, pp. 5–308.

*Стаття надійшла до редакції 13.03.2021
Стаття прийнята 10.04.2021*